

NEPAL

Hudûdü'l-âlem'den müslümanların VIII. yüzyıldan itibaren Nepal hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bîrûnî, Nepal'in yerini Katmandu vadisi civarı olarak belirlemiştir. XV. yüzyıl sonlarında ilk olarak müslüman tüccarlar Katmandu'ya geldi, onların ardından süfler gelip bölgeye yerleşti. XVI. yüzyıldan itibaren Katolik misyonerler Tibet ve Nepal'de merkezler açtılar. Aynı yüzyılda Bâbürlüler'in Nepal'in bazı bölgelerini topraklarına dahil etmesi müslüman göçlerine zemin hazırladı. Nepal idarecileri günlük hayat tarzı ve kılık kıyafetlerinde Bâbürlüler'in etkisine girdi.

Nepal Krallığı, Hindu inancına dayalı bir gelenek inşa ederek halkın başka dinlere geçmesinin önüne sert yasaklar getirdi. Müslümanlar kast sistemi çerçevesinde mânevî açıdan temiz kabul edilmeyerek içtimâî ve siyasî hayattan dışlandılar. Modern Nepal Krallığı'nda bu ayrımcılık resmen kaldırılmış olmakla birlikte fiilen devam etmektedir. Günümüzde müslümanların çoğunluğu Terai bölgesinde yaşamaktadır. Hindu kültürünün yoğun baskısı altında bulunan müslümanlar arasında da Hindu kast yapısını andıran bir sosyal yapılaşma söz konusudur. Eşraf, Seyyid, Bâbürlü, Patan, Takirai (ihtidâ etmiş Hindular) gibi sosyal tabakalara bölünen müslümanların çoğunluğu Sünnî ve Hanefî'dir.

Nepal'de müslümanlar hayatın her alanında nüfuslarıyla orantılı bir temsilden yoksundur. Bunda Nepal'in Hindistan'daki Hindu-müslüman çatışmalarından etkilenmesinin de payı büyüktür. Ülkede diğer inançlara yönelik ayrımcılık çok güçlü olduğu için yakın zamanlara kadar müslüman çocuklar Hindular'ın okullarına kabul edilmemektedir. Son zamanlarda dinî medreselerin ve müslümanların kurdukları Nepal Islamic Yuva Sangh, Nepal Müslüman Birliği, Nepal Musliman Ekta Sangh, Nepal Encuman Işlah Samiti, Nepal Muslim Seva Samiti, Sirâcü'l-âlem, All-Nepal Muslim Sudhar Samiti, Muslim Jan Kalyan Samiti, Millet-i İslâmiyye, Bezmi-Âbâb gibi derneklerin faaliyetlerinde bir rahatlama gözlenmektedir. 1984-2004 arasında 275'e yakın yeni cami inşa edilmesi de bunu göstermektedir. Nepal'de Hindistan'da kurulan Nedvetü'l-ulemâ'ya bağlı okullar da vardır. Nepal'de Hinduizm ve Budizm yerli ve millî din olarak kabul edilmektedir. Budizm'in kurucusu Buda, Nepal'de doğduğu için ülkenin millî sembollerindenidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hudûdü'l-âlem (Minorsky), s. 63, 198, 248; Bîrûnî, *Taḥḫiḫku mâ li'l-Hind* (nşr. C. E. Sachau),

London 1887 → Frankfurt 1993, s. 98; M. Gaborieau, "Muslim Minorities in Nepal", *The Crescent in the East: Islam in Asia Major* (ed. R. Israeli), London 1982, s. 79-101; a.m.f., "The Cult of Saints among the Muslims of Nepal and Northern India, Saints and their Cults, Studies", *Saints and Their Cults: Studies in Religious Sociology, Folklore and History* (ed. S. Wilson), Cambridge-New York 1983, s. 291-308; a.m.f., "Peasants, Urban Traders and Rural Artisans, Muslim Minorities in the Kingdom of Nepal", *JIMMA*, III/2 (1981), s. 190-205; a.m.f., "Nepal", *El²* (İng.), VIII, 5-6; Shamima Siddiqa, *Muslims of Nepal*, Kathmandu 1993; P. Landon, *Nepal*, New Delhi 1993; M. Dastider, *Religious Minorities in Nepal: An Analysis of the State of the Buddhist and Muslims in the Himalayan Kingdom*, New Delhi 1995; A. Sever, *Aspects of Modern Nepalese History*, New Delhi 1996; L. P. S. Shrivastava, *Nepal at the Crossroads*, New Delhi 1996; *Nepal Population Census 2001: National Report*, Kathmandu 2002; Hamid Ansari, "Muslims in Nepal", *JIMMA*, II/2 (1980), s. 138-158; Muhammad Siddique, "Muslim Population in the Kingdom of Nepal: Some Outstanding Features", a.e., XXI/2 (2001), s. 333-345; R. S. Prayag, "Nepal", *Encyclopedia of Asian History*, New York 1988, III, 104-107; R. P. Agarawal, "Nepalese Muslims", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. K. Singh - A. M. Khan), Delhi 2001, III, 1118-1129.

AZMİ ÖZCAN

NERÂKÎ, Molla Ahmed

(ملا أحمد النراقي)

Hacı Mollâ Ahmed b. Muhammed Mehdî b. Ebî Zer en-Nerâkî (ö. 1245/1829)

Şii fakihî.

1185 (1771) yılında İran'ın Kâşân vilâyetinin 60 km. batısında bulunan Nerâk köyünde doğdu. Babası devrin âlim ve müctehidlerinden Molla Muhakkık Nerâkî diye bilinen Hacı Muhammed Mehdî'dir. Nerâkî ilk öğreniminin ardından İslâmî ilimler konusundaki tahsilini babasının nezâretinde sürdürdü. Bazıları onun düzenli öğrenim görmediğini ve bilgilerinin okumak suretiyle geliştirdiğini ifade etmiştir (*A'yanü's-Şî'a*, III, 184). Babasının 1209 (1794) yılında ölümü üzerine tahsil için Irak'a gitti. Kerbelâ'da Muhammed Bâkır Vahid Bihbehânî, Bahrülülüm-i Tabâtabâî, Hasan Kâşifülgitâ en-Necefi, Muhammed Ali Bihbehânî ve Seyyid Ali Tabâtabâî gibi hocaların derslerine devam etti. Nerâkî'nin bir müddet sonra Kâşân'a dönerek burada pek çok öğrenciyi barındıran bir ilim merkezi kurduğu bilinmektedir. 1212'de (1797-98) Irak'a yaptığı ikinci seyahat dışında hayatının büyük kısmını Kâşân'da geçirdi. İlmî çalışmalarını yanında çok sayıda öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamasını ve yetişmesini sağladı. Fakihlerin sonuncusu diye

anılan Şeyh Murtazâ el-Ensârî, Âgâ Muhammed Bâkır Hezârcerîbî, Hüccetü'l-İslâm unvanıyla bilinen oğlu Molla Muhammed ile Küleynî'nin *el-Kâfi* adlı eserine şerh yazan diğer oğlu Nasîrüddin Nerâkî yetiştirdiği öğrenciler arasında sayılmaktadır. Nerâkî, Kâşân ve çevresinde ortaya çıkan veba salgını esnasında 23 Rebiülâhîr 1245 (22 Ekim 1829) tarihinde vefat etti, cenazesi Necef'e götürülerek Hz. Ali'nin mezarının yakınında defnedildi.

İlmî ve içtimâî faaliyetleri dolayısıyla Kâşân'da büyük bir şöhret kazanan Nerâkî'nin yaşadığı beldenin ve halkının problemleriyle meşgul olduğu belirtilir (Mirza Muhammed b. Süleyman et-Tünükübünî, s. 130). Halkın istifadesi için yazdığı popüler mahiyetteki eserlerinde Kaçar Hükümdarı Feth Ali Şah'ı Allah'ın yeryüzündeki gölgesi şeklinde öven, onu iyilik ve yücelik sembolü olarak takdim eden (*Tâkdis*, s. 4, 9) ve eserlerinin bir kısmını kendisine sunan Nerâkî şahla iyi münasebetler kurmuştu. Buna karşılık Şi'a'da devlet düşüncesine yer verdiği çalışmalarından biri olan *Velâyetü'l-fakih* adlı eserinde (s. 33-66), Hz. Peygamber'den ve imamlardan naklettiği on dokuz hadis ile istidlâlde bulunarak mevcut idarenin meşruiyetini benimsemediğini, on ikinci imamın gaybeti esnasında onun özel vekilleri sayılan dört sefirden sonuncusunun ölümünün ardından büyük gaybetin başlamasıyla birlikte gerekli şartları taşıyan fakihlerin gâib imamın yetkilerini haiz umumi vekilleri sıfatıyla İslâm toplumunun meşrû idarecileri olduklarını ve çeşitli görevler ifa ettiklerini söylemiştir (s. 67-166). Nerâkî bu görüşüyle fakihin ümmet üzerinde yetkisi bulunduğu konusunda kendisinden sonra gelen ulemâ üzerinde etkili olmuştur.

Eserleri. Nerâkî'nin sayısı otuz beşe ulaşan (*Mi'râcü's-sa'âde*, neşreden giriş, s. 23-25) eserleri, şiirleri ve reddiyelerinin bir kısmı şunlardır: 1. *el-Hazâ'in*. Tefsir, hadis, fıkıh, tarih, lisan, nücum, matematik, tasavvuf, tıp, sayılar, cifr gibi konuları ve "Safâî" mahlasıyla yazdığı bazı şiirleri ihtiva eden Farsça bir eserdir (Tahran 1290, 1295, 1307, 1310, 1380; Tebriz 1308). 2. *Müstenedü's-Şi'a fi ahkâmî's-şerî'a*. Kitapta Şi'a'nın fikhî hükümler konusunda dayandığı esaslar ve deliller incelenmektedir (nşr. Molla Abdülkerîm v.dğr., Tahran 1273-1274; nşr. el-Hâc Muhammed Hüseyin - Muhammed Mehdî, Tahran 1325-1326; Kum 1416). 3. *Avâ'idü'l-eyyâm fi beyâni kavâ'idü'l-ahkâm* (Tahran 1245, 1266, 1321). 4. *Menâhicü'l-ahkâm ve'l-uşûl* (Tahran 1269). 5. *Şerhu Tecridü'l-*

uşûl. Babasına ait fıkıh usulü kitabının şerhidir (Tebrîzî, VI, 161). **6. Velâyetü'l-fakîh.** İmamın gaybeti esnasında Şîa toplumunun imam adına güvenilir fakihlerce yönetilmesi gerektiğini ortaya koyan bu çalışma, bir önceki eserin konuyla ilgili kısımlarının derlenmesiyle meydana gelmiş olup Yâsin el-Müsevî tarafından dipnotlar ilâvesiyle neşredilmiştir (Beirut 1410/1990). **7. er-Resâ'il ve'l-mesâ'il.** Nerâkî'ye sorulan soruların cevapları, babasının bazı kitapları ile hocası Ca'fer b. Hızır Kâşifülgitâ en-Necefi'nin *Keşfü'l-ğitâ'* adlı eserinden nakillerde bulunduğu iki ciltlik Farsça bir eserdir. **8. Hidâyetü's-Şî'a.** Fıkıhla ilgili bir risâledir. **9. Vesîletü'n-necât.** Feth Ali Şah'ın isteği üzerine yazılmış olup iki risâleden meydana gelmektedir (son üç eser için bk. *Mi'râcû's-sa'âde*, neşredenin girişi, s. 24-25). **10. Mi'râcû's-sa'âde.** Bir ahlâk kitabı olup babasının *Câmi'u's-sa'âde* adlı eserinin bazı küçük değişikliklerle Farsça tercümesidir (nşr. Muhammed Nakdî, Kum 1374 hş.). **11. Seyfî'l-ümme ve burhânü'l-mille.** İngiliz asıllı rahip Henry Martyn'in 1811 yılında İslâm'a karşı yazdığı Farsça risâleye reddiyedir (Tahran 1267). **12. Tâkdis.** Nerâkî'nin Mevlânâ'nın *Meşnevî'si* tarzında Farsça kaleme aldığı tasavvufî ve ahlâkî şiirlerini ihtiva etmektedir (Tahran 1954). **13. Dîvân-ı Şafâ'î.** **14. Şerh-i Risâle'î der Hisâb.** **15. Şerh-i Muhaşşalü'l-hey'e.** Bu iki eser babasına ait iki risâlenin şerhidir (eseri için bk. *Mi'râcû's-sa'âde*, neşredenin girişi, s. 23-25; Tebrîzî, VI, 161; *A'yânü's-Şî'a*, III, 184; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a*, bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Molla Ahmed en-Nerâkî, *Tâkdis*, Tahran 1954, s. 4, 9; a.mlf., *Velâyetü'l-fakîh* (nşr. Yâsin el-Müsevî), Beirut 1410/1990, s. 33-166; a.mlf., *Mi'râcû's-sa'âde* (nşr. Muhammed Nakdî), Kum 1374 hş., neşredenin girişi, s. 16-29; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât*, I, 96-97; V, 200-202; Mirza Muhammed b. Süleyman et-Tünükâbüni, *Kıtaşû'l-ulemâ'*, Tahran 1396, s. 129-132; Tebrîzî, *Reyhâne-tü'l-edeb*, Tebriz, ts. (Çâphâne-i Şafak), VI, 160-163; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 162; Hân-bâbâ, *Fihrist*, II, 1880; III, 3137; a.mlf., *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Çâpt-yi 'Arabî*, Tahran 1344 hş., s. 640, 842, 912; *A'yânü's-Şî'a*, III, 183-184; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânîfi's-Şî'a*, Beirut 1403/1983, I, 267; II, 4, 43; IV, 364; VI, 151, 376; VII, 152; IX, 612; XI, 12, 13, 212; XII, 286; XIII, 172, 195, 286; XIV, 55, 134, 208, 354; XVII, 140; XXI, 14, 15, 66, 229, 315, 317; XXII, 340, 341; XXIII, 16; XXV, 177; XXVI, 290, 315; a.mlf., *Tabakâtü a'lâmi's-Şî'a: el-Kirâmü'l-berere fi'l-karnî's-şâlis*, Meşhed 1404, I, 116; Moojan Momen, *An Introduction to Shi'i Islam*, London 1985, s. 318; Abdul-Hadi Hairi, "Narâkî", *EI²* (İng.), VII, 960-961; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), XIII, 19808.

NERÂKÎ, Muhammed Mehdi

(محمد مهدي النراقي)

Muhammed Mehdi b. Ebî Zer
el-Kâşânî en-Nerâkî
(ö. 1209/1794)

Şii âlimi.

İran'ın Kâşân şehrine bağlı Nerâk köyünde doğdu. Muhakkık Nerâkî, Molla Nerâkî, Mehdi Nerâkî, Molla Mehdi Nerâkî gibi isimlerle anılır. Hocası İsmâil el-Hâcû'î'ye (ö. 1173/1759) otuz yıl öğrencilik yaptığına dair kayıttan ve on beş yaşlarında hocasının yanına gelmiş olabileceği var sayımından hareketle 1128 (1716) yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir (Abdullah Ni'met, s. 605). Nerâk'ta başladığı tahsilini İsfahan'da sürdürdü. Burada İsmâil el-Hâcû'î'nin yanı sıra Muhammed b. Muhammed Zemân el-Kâşânî ve Muhammed Mehdi el-Herendî gibi âlimlerin öğrencisi oldu. Kerbelâ ve Necef'te Muhammed Bâkır Vahid Bihbehânî, İbn Ufûr el-Bahrânî, Muhammed Mehdi b. Bahâeddin en-Necefi ve Muhammed İsmâil b. Muhammed el-Mâzenderânî gibi âlimlerden başta fıkıh olmak üzere çeşitli dinî ilimler okudu (Hânsârî, VII, 201-202). Hocası Hâcû'î'nin vefatının ardından Kâşân'a döndü ve büyük bir medrese yaptırarak öğrenci yetiştirmeye başladı. Ülkenin her yanından bu medreseye gelen öğrenciler sayesinde Kâşân, İran'ın önemli ilim merkezlerinden biri olma özelliği kazandı. Hayatının sonlarına doğru Necef'e gitti ve burada vefat etti. Oğlu Molla Ahmed Nerâkî, Muhammed b. Tâlib Tâhîrâbâdî, Muhammed Ca'fer Meczûb Alişah, Mirza Baba Habîbullah Hüseyinî gibi âlimler onun yetiştirdiği talebeler arasında zikredilebilir (Tebrîzî, I, 362-363).

Safevîler'in son yıllarıyla Avşarlılar ve Kaçarlar'dan Âgâ Muhammed Şah dönemini idrak eden Nerâkî, Şii dünyasında tasavvufî hareketleri benimseyenlerle buna karşı çıkanlar arasında tartışmanın şiddetlendiği bir dönemde yaşamıştır. Doğrudan tasavvufu hedef alan bir çalışma yapmamış olmakla birlikte geleneksel düşünceyi akfî ilimlerle zenginleştirerek süfî hareketlerinin karşısında yer almıştır. Onun bu tutumu Ahbârîlik-Usûlîlik tartışmasında da kendini göstermiştir. Ahbârî ekolünün öncülerinden İbn Ufûr el-Bahrânî'nin öğrencisi olmasına rağmen hocasının ve alanındaki düşüncelerine katılmaması ve Usûlî ekolünün o dönemdeki en büyük savunucusu olan diğer hocası Muhammed Bâkır el-Bihbehânî'yi desteklemiştir. Oğlu Molla

Ahmed de babasının görüşlerini sürdürerek Usûlî anlayışın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Nerâkî dinî ilimlerin yanı sıra akfî ilimlerle de meşgul olmuş, başta İbn Sînâ olmak üzere İslâm filozoflarının eserlerini incelemiş, ayrıca matematik ve hendeseyle ilgi duymuştur. Çağdaş müelliflerden Abdullah Ni'met onun bu alanlardaki çalışmalarının orijinal bir nitelik taşımadığını, bilinen ve söylenenleri şerhetmek veya güzel bir şekilde yeniden düzenlemekten ibaret olduğunu belirtmiştir (*Felâsî-fetü's-Şî'a*, s. 610).

Eserleri. Kaynaklarda otuz yakın eseri zikredilen Nerâkî'nin önemli çalışmaları şunlardır: **1. Enîsü't-tüccâr.** Ticaret hukukuna dair olup *Enîsü't-tâcirin* diye de anılır. Muhammed Kâzım et-Tabâtabâî (Tahran 1317), İsmâil Sadr – Muhammed Kâzım el-Yezdî (Tahran 1329) ve Abdülkerîm el-Yezdî'nin (Tahran 1349 hş.) notlarıyla birkaç defa basılmıştır. **2. Enîsü'l-muvahhidin.** İtikadî konuların tevhid, adl, nübüvvet, imâmet ve mead olmak üzere beş bölümde ele alındığı eser (Tahran 1317 hş., 1329 hş., 1347) Abdullah el-Cevâhîrî tarafından Arapça'ya tercüme edilmiş (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, II, 467), ayrıca Âyetullah Kâdî Tabâtabâî'nin tashih ve notlarıyla birlikte yayımlanmıştır (Tahran 1363 hş.). **3. Mu'temedü's-Şî'a fi aḥkâmi's-şer'â.** İlk bölümü *Nuḥbetü'l-beyân* adlı eseriyle birlikte tıpkıbasım halinde neşredilmiştir (Tahran 1335 hş.). **4. Tecridü'l-uşûl.** *Tecrid* adıyla da anılan eseri müellifin oğlu Molla Ahmed şerhetmiştir. **5. Câmi'u'l-efkâr fi naḥdî'l-enzâr.** İsbât-ı vâcib ve ilâhî sıfatlarla ilgili olup bu konuda yazılmış en hacimli eserlerdendir. **6. Câmi'u's-sa'âdet.** Ahlâk hakkında olan eseri oğlu Molla Ahmed bazı küçük değişikliklerle birlikte *Mi'râcû's-sa'âde* adıyla Farsça'ya çevirmiştir (Kum 1374 hş.). Celâleddin Müctebevî tarafından da tercüme edilen eser *'İlm-i Ahlâk-ı İslâmî* adıyla yayımlanmış (baskı yeri yok, 1409) ve Seyyid Gül Muhammed Nakvî tarafından özet halinde İngilizce'ye çevrilmiştir (*The Collector of Felicities*, Kum, ts.). **7. el-Kelimâtü'l-vecîze.** Bazı felsefî kavramların açıklanmasından ibaret olup müellifin *el-Lüm'atü'l-ilâhiyye*'siyle beraber basılmıştır (nşr. Celâleddin Âştiyânî, Meşhed 1357 hş.). **8. Kurretü'l-uyûn.** Varlık ve mahiyet konusyla ilgilidir. **9. Levâmi'u'l-aḥkâm fi fıkhi şer'ati'l-İslâm.** Oğlu Molla Ahmed birçok kitabında bu eserden iktibaslarla bulunmuştur (*a.g.e.*, XVIII, 358-359). **10. el-Lüm'atü'l-ilâhiyye.** Vücûd ve mahiyet, feyiz, isbât-ı vâcib, nefis ve nübüvvet konularını içeren eser *el-Kelimâtü'l-vecîze*